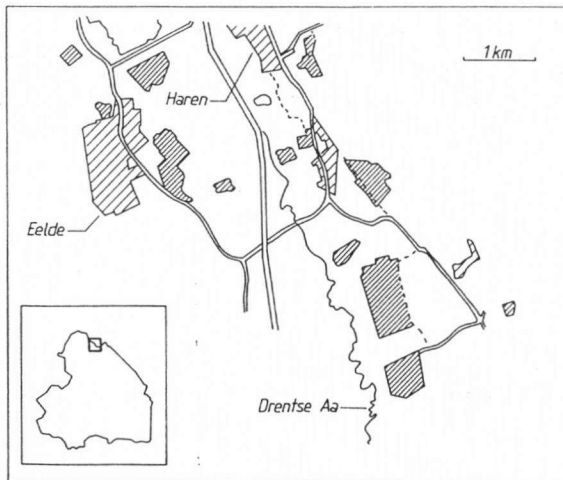

Over de opzienbarende kolonisatie van de Bosuil *Strix aluco* in Groningen en Drenthe

Johan Bos

In de gemeenten Haren en Eelde werd in 1984 het eerste territorium van een Bosuil geregistreerd. Sindsdien is de soort toegenomen tot 15 paren in 1991. Succesvol broeden werd negen keer vastgesteld.

Enkele decennia geleden kwam de Bosuil *Strix aluco* slechts sporadisch voor in het noorden van Nederland (v.d. Ven 1964). Nu lijkt deze vogel zich hier definitief gevestigd te hebben. In 1961 werd in Drenthe het eerste broedgeval vastgesteld (van Dijk & van Os 1982). Het eerste zekere broedgeval in de provincie Groningen dateert uit 1985 (Bos 1991). Daarvoor zijn alleen incidentele waarnemingen bekend (Boekema, Glas & Hulscher 1983). Vanaf 1982 heb ik jaarlijks in een vastomlijnd gebied Bosuilen geïnventariseerd en broedbiologisch materiaal verzameld. De resultaten worden in dit artikel gepresenteerd. Ingegaan wordt op verspreiding, aantalsontwikkeling en broedbiologie.

Figuur 1. Overzicht van het onderzoeksgebied (inzet: Drenthe met locatie studiegebied) met dorpen (gearceerd) en bossen (dicht gearceerd).
View of the study area (inset: province of Drenthe with location of study plot), with villages (hatched) and woodland (densely hatched).

Onderzoeksgebied

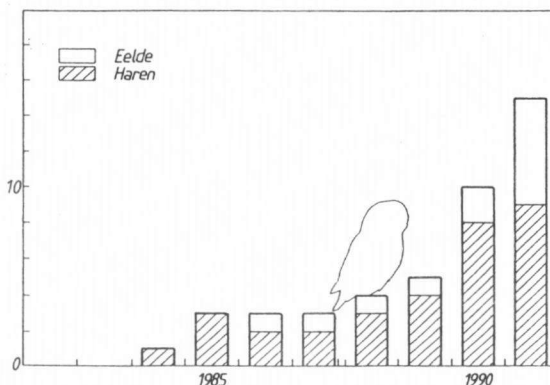
Het gebied waar de inventarisatie plaatsvond, beslaat ruwweg de gemeenten Haren (provincie Groningen) en Eelde (provincie Drenthe). Dit gebied is aangegeven in figuur 1. De totale oppervlakte bedraagt 3800 ha, waarvan zo'n 400 ha uit bos bestaat. Dit zijn voornamelijk gemengde bossen, grotendeels bestaande uit grove den, douglas, lariks, zomereik, beuk, els en berk.

Verder bestaat het gebied uit agrarisch cultuurland en vier dorpen. Vermeldenswaard en opvallend zijn de aanwezigheid van wat oudere, parkachtige eiken- en beukenopstanden in het gebied. Deze zijn ontstaan door aanplant bij een aantal voormalige burchten, die een tijdje terug ter verdediging van de stad Groningen dienden.

Werkwijze

Er is gebruik gemaakt van de territoriumkartering (Hustings *et al.* 1985). Hierbij moet worden opgemerkt dat op een agressieve manier is geïnventariseerd, dat wil zeggen met nabootsing van de bosuilenzang door middel van stem of geluidsafspeler. Bijna altijd vonden de bezoeken (per fiets of te voet) van even na zonsondergang tot enkele uren daarna plaats. Bij harde wind en regen werden geplande bezoeken afgelast. Voor het overige werd niets van weersomstandigheden aangetrokken en dus werd ook bij dichte mist, sneeuwval of strenge vorst geïnventariseerd. In de periode van januari tot en met mei werd gepoogd alle geschikte gebieden drie keer te bezoeken. Incidenteel zijn territoria later in het seizoen op de aanwezigheid van bedelende jongen gecheckt.

Afgezien van zekere broedgevallen werden roepende vogels in de periode januari tot en met mei als territorium gehonoreerd. Deze criteria komen overeen met die in Hustings *et al.* (1985). Verder werden door derden verrichte waarnemingen, waarnemingen van bedelende (pas uitgevlogen) jongen en nestkastcontroles gebruikt als aanvullend materiaal bij de beoordeling van territoria.

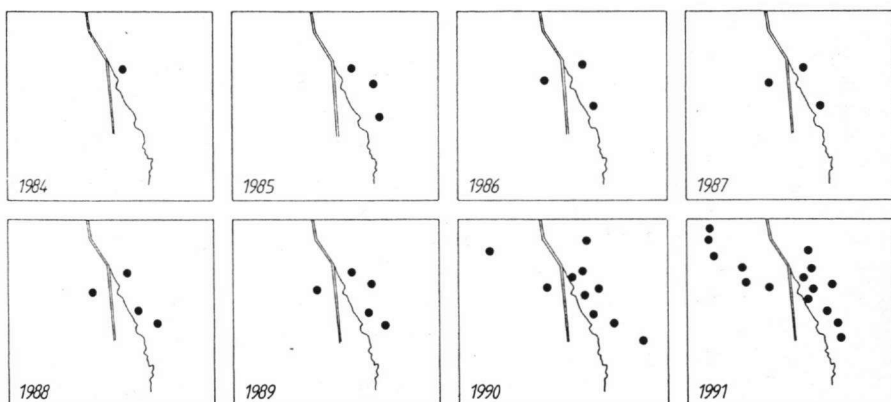
Figuur 2. Aantalsontwikkeling van de Bosuil in de gemeenten Haren en Eelde in 1982-91
Number of territories of the Tawny Owl in the municipalities of Haren and Eelde in 1982-91

Resultaten

Territoria zijn vastgesteld in gemengd, middeloud bos (3x), in parkachtige, met oude loofbomen verrijkte tuinen (5x), maar het vaakst in oude eiken- en beukenbossen (9x). Vier territoria werden binnen de bebouwde gelokaliseerd.

In de periode 1982-91 werd 44 keer een territorium vastgesteld. Het aantal territoria is in deze periode geleidelijk toegenomen, van één in 1984 tot 15 in 1991 (figuur 2). In figuur 3 is de ontwikkeling in de vorm van verspreidingskaartjes weergegeven. Hier is goed te zien dat de populatie zich vanuit een zwaartepunt verspreid heeft.

In negen gevallen kon een succesvol broedgeval worden vastgesteld. De gemiddelde legselgrootte was 3.3 eieren en varieerde van twee tot vier (n=6). Uit zes succesvolle broedgevallen vlogen gemiddeld 2.5 jongen uit (variërend van één tot vier). Bedelende jongen werden vanaf 17 april gehoord.

Figuur 3. Verspreiding van Bosuilen in de gemeenten Haren en Eelde in 1984-91
Distribution of Tawny Owls in the municipalities of Haren and Eelde in 1984-91

Discussie

Vooral in de beginperiode van het onderzoek werd nauwelijks gereageerd op de imitatie van de bosuilroep, conform de bevindingen van Van Dijk & van Os (1982), die dit ook als een handicap ervaren. Dit kan van invloed zijn geweest op het gevonden aantalsverloop. Zo werden in sommige gebieden waar de Bosuil met de beschreven werkwijze niet werd gelokaliseerd wel ruiveren gevonden, wat dus de aanwezigheid van de soort impliceert. De laatste jaren reageren Bosuilen erg goed op de nabootsing van hun roep.

Door biotoopverbetering heeft het broedareal van de Bosuil een uitbreiding tot gevolg gehad en is kolonisatie van nieuwe gebieden opgetreden. Uit de literatuur zijn enkele trends bij kolonisatie van Bosuilen bekend. Schattingen omtrent het aantal bosuilparen in Drenthe zijn 1-4 paren in 1965-74, 3-5 paren in 1975-80 en 8-16 paren in 1981-87 (van Dijk 1987). In de Amsterdamse Waterleidingduinen werd in 1961 het eerste broedgeval vastgesteld. Hierna breidde de soort zich uit tot 28 paren in 1976, waarna een afname werd geconstateerd (Koning & Baeyens 1990). In West-Nederland (Vogelwerkgroep

Avifauna West-Nederland) en in centraal Noord-Brabant (Post & Ongenae 1990) is de Bosuil de laatste decennia flink in aantal toegenomen.

Zowel in Drenthe, als in Noord-Brabant en de AW-Duinen stelde men een tragere toename in de beginfase van de kolonisatie vast dan in Haren en Eelde. Waarschijnlijk komt dit door de ruime aanwezigheid van oude loofbepantingen in mijn onderzoeksgebied, die geschikte broedplaatsen voor Bosuilen opleveren. Een tweede factor kan de voedselrijkdom van mijn gebied zijn, waardoor Bosuilen in voedselarme perioden het hoofd boven water kunnen houden. Koning & Baeyens (1990) noemen de verschaffing van nestgelegenheid in de vorm van nestkasten een mogelijke oorzaak die het kolonisatieproces in de AW-Duinen heeft versneld. In Haren en Eelde zijn slechts enkele nestkasten aangeboden. Deze werden met wisselend succes bezet en kunnen dus als oorzaak voor de snelle toename worden afgewezen.

De dichtheid bedraagt momenteel 0.39 paren/100 en is te vergelijken met die in een deel van Gelderland waar 0.38-0.43 paren/100 ha werd gevonden (Lensink 1990). In de omgeving van Winterswijk komen hogere dichtheden voor (1.14 paren/100 ha)(Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek 1985).

Dankwoord

De volgende mensen wil ik bedanken voor het leveren van waarnemingen, assistentie in het veld of andere bezigheden die een positieve bijdrage aan het resultaat van het onderzoek hebben geleverd: Mark Bakker, Henk den Bakker, Erik Bazuin, Bruno Boucher, Hans Esselink, Jochum Frens, Marjolein Koolhaas, Patrick Martens, Erik Menkveld, Mariele Mijnlief, Tjaart Molenkamp, Jeroen Nienhuis, Ernst Oosterveld, Doite Schaap, Jans Sikkens, Harold Steendam en André Streutker. Willem van Manen bedank ik voor het aandragen van ideeën en het bekritisieren van eerdere versies van dit verhaal.

Summary: Remarkable colonisation of Drenthe and Groningen by the Tawny Owl *Strix aluco*

A census of Tawny Owls in an area of 3800 ha in the northern Netherlands (municipalities of Haren and Eelde, fig. 1) in 1982-91 revealed a strong increase since its settlement in 1984 (fig. 2, fig. 3). Successful breeding was reported nine times. Average clutch size was 3.3 eggs (range 2-4, n=6) and average brood size was 2.5 young (range 1-4, n=6). Earliest begging calls were heard on 17 April. At low densities, Tawny Owls did not respond to play-backs. This method became only successful after the breeding density had increased considerably.

Literatuur

- Boekema E.J., Glas P. & Hulscher J.B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- Bos J. 1991. Over de Bosuilenexplosie in Drenthe en Groningen. In *De Vogelkijker* 7(1): 34-37.
- van Dijk A.J. 1989. Drentse broedvogelaantallen. *Drentse Vogels* 2/3: 163-188.
- van Dijk A.J. & van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.

- Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. (red.) 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen/Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Koning F.J. & Baeyens G. 1990. Uilen in de duinen. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht/Gemeentewaterleidingen, Amsterdam.
- Lensink R. 1990. Broedvogels in het hart van Gelderland. Vogelwerkgroep Arnhem e.o., Arnhem.
- Post F. & Ongenaes J.P. 1990. Over de Boomklever en andere zware jongens. Vogels in Midden-Brabant: 34-40. Werkgroep voor Vogel- en Natuurbescherming Midden-Brabant, Oisterwijk.
- v.d. Ven J. 1964. De Bosuil is algemener dan wij dachten. Vogeljaar 12: 302-303.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981. Randstad en broedvogels. Gianotten, Tilburg.
- Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek 1985. Broedvogels van Winterswijk. KNNV, Hoogwoud.

*Adres: Groningerstraat 127
9493 TC De Punt*

